

مؤید ارل ۱۵۲۷۹۰۳

رویکرد امنیتی ایران و روسیه در قبال حضور ناتو در قفقاز

مؤلفین:

مهدی منری - امیر قیاسی

ناظر علمی:

بحری سیف

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

سازمان اسناد و کتابخانه ملی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۹	مقدمه
۱۳	فصل اول: امنیت و تحول آن در نظام بین المللی
۱۳	تعریف امنیت
۱۵	رنالیسم و امنیت
۱۷	لیبرالیسم و امنیت
۱۸	سازمانگاری و امنیت
۲۰	مکتب کپنهاگ و امنیت
۲۳	ضرورت نگرش تلفیقی در مطالعات امنیتی
۲۵	فصل دوم: پیمان آتلانتیک شمالی (ناتو)
۲۵	تشکیل پیمان آتلانتیک شمالی (ناتو)
۲۶	گسترش ناتو به شرق
۲۷	حضور و گسترش ناتو در منطقه قفقاز
۲۹	قفقاز و مشارکت برای صلح ناتو

فصل سوم: تهدیدات حضور ناتو در منطقه قفقاز برای ایران.....	۳۳
۱. تهدیدات سیاسی.....	۳۳
۲. تهدیدهای نظامی و امنیتی.....	۳۶
۳. تهدیدهای اقتصادی.....	۳۷
۴. تهدیدات فرهنگی.....	۳۹
اهداف ناتوی فرهنگی.....	۴۰
ابزارهای اجرای ناتوی فرهنگی.....	۴۰

فصل چهارم: تهدیدات حضور ناتو در منطقه قفقاز برای روسیه.....	۴۳
۱. تهدیدات سیاسی.....	۴۳
۲. تهدیدهای نظامی و امنیتی.....	۴۵
۳. تهدیدات اقتصادی.....	۴۷
۴. تهدیدات فرهنگی.....	۴۸

فصل پنجم: موانع شکل‌گیری راهبرد مشترک بین ایران و روسیه در قبال حضور ناتو در قفقاز.....	۵۱
تفاوت نگرش ایران و روسیه به ناتو و کشورهای عضو.....	۵۱
نگرش ایران به ناتو.....	۵۱
نگرش روسیه به ناتو.....	۵۳
سیاست تعامل و نزدیکی روسیه به غرب در مقابل سیاست تقابل ایران با غرب.....	۵۵
تفاوت نگرش ایران و روسیه نسبت به هم.....	۵۹
نگرش ایران به روسیه.....	۵۹
نگرش روسیه به ایران.....	۶۲
اتخاذ و پیگیری سیاست نه شرقی و نه غربی توسط ایران.....	۶۵
عدم پایبندی روسیه به تعهداتش و کارشکنی در قبال ایران.....	۶۷
انحصارگری روسیه و نگرش رقیبانه به ایران در منطقه قفقاز.....	۷۱
تفاوت در میزان و نوع تهدیدات ناتو برای دو کشور.....	۷۵

فصل ششم: تفاوت رویکردها و راهبردهای ایران و روسیه در مقابله با ناتو..... ۸۱

رویکرد ایران در مقابله با ناتو..... ۸۱

رویکرد روسیه در مقابله با ناتو..... ۸۴

۱. سیر تحول روابط روسیه و ناتو..... ۸۴

۲. زمینه‌های همکاری روسیه - ناتو..... ۸۸

۳. حوزه‌های اختلاف و مناقشه..... ۹۰

نتیجه‌گیری..... ۹۵

منابع و مآخذ..... ۱۰۳

www.ketab.ir

مقدمه

پیمان آتلانتیک شمالی (ناتو) عنوان بهائی سیاسی - امنیتی پس از پایان جنگ جهانی دوم، در راستای تأمین امنیت کشورهای غربی در برابر تهدیدهای مختلف، بخصوص تهدیدهای ناشی از جبهه اتحاد جماهیر شوروی و در زمانی که هیچ یک از کشورهای عضو ناتو در اروپا به تنهایی قادر به دفاع از خود در مقابل شوروی نبودند، تشکیل شد. هدف اصلی این پیمان دسته‌جمعی آن بود که دامنه نفوذ و گسترش حضور اتحاد جماهیر شوروی و آثار آن به غرب را محدود سازد. تحولات دهه ۱۹۹۰ و فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی چند پیامد بسیار مهم ایجاد کرد؛ خاتمه سلطه انحصاری اتحاد جماهیر شوروی بر کشورهای آسیای مرکزی و قفقاز، استقلال کشورهای این مناطق، ایجاد خلأ قدرت و نبود امنیت، تشدید بی‌ثباتی و فراهم شدن بستر مناسب برای حضور ناتو در این مناطق و در نهایت زیر سوال بردن فلسفه وجودی ناتو از جمله آن پیامدها بود. با این حال این سازمان با هویت جدید، تجدید نظر در اهداف خود و تبدیل راهبرد تدافعی سابق خود به راهبردی تهاجمی، نه تنها از بین نرفت بلکه بر قلمرو و اعضای خود افزود. با فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی راهبرد این سازمان از راهبردی صرفاً نظامی به راهبردی ترکیبی (نظامی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی) تغییر یافت و با راهبرد جدید دامنه نفوذ خود را به سمت شرق گسترش داد.

راهبرد جدید این سازمان با پیروزی انقلاب اسلامی ایران که از مخالفان بلوک غرب خصوصاً ایالات متحده آمریکا و یکی از منتقدان جدی سازمان ناتو و همچنین مخالف گسترش آن به

شرق بود، اهمیت بیشتری یافت. ناتو و گسترش آن به شرق همواره به عنوان عامل کاهش دهنده امنیت ایران و روسیه محسوب شده و همواره این سازمان تهدیدی برای این دو کشور بوده است. گسترش ناتو در این منطقه و تقاضاها و درخواست‌های برخی از کشورها برای عضویت در این سازمان از یکسو و اهمیت کشورهای این منطقه برای ایران و روسیه و ضعف بی‌ثباتی سیاسی و امنیتی در این کشورها که از همسایگان دو کشور نیز محسوب می‌شوند از سوی دیگر، مسائل امنیتی ایران و روسیه را دچار پیچیدگی نموده است.

سیاست‌های ناتو در سال‌های اخیر به موازات افزایش اهمیت ژئوپلیتیکی، استراتژیکی، ارتباطی و امنیتی منطقه قفقاز برای دو کشور ایران و روسیه و توسعه سیاسی و اقتصادی منطقه قفقاز، منجر به پیدایش تهدیدات مشترک متفاوت برای ایران و روسیه به عنوان دو کشور همسایه با منطقه قفقاز شده است. از دهه ۱۹۹۰ تاکنون دو کشور ایران و روسیه حضور ناتو و دخالت‌های آن در امور داخلی کشورهای این حوزه را یکی از دلایل بی‌ثباتی در این کشورها و تهدیدی علیه خود تلقی می‌کنند. با این حال از زمان حضور ناتو در قفقاز، این منطقه شاهد رویکردی انفعالی از سوی این دو کشور در مقابله با حضور و گسترش ناتو بوده است. اگر چه ناتو برای ایران و روسیه تهدیدی مشترک تلقی می‌شود و دو کشور ضرورتی دائم حضور آن در منطقه نمی‌یابند، اما در طول بیش از دو دهه گذشته هیچگونه برنامه و راهبرد مشترکی برای جلوگیری از حضور ناتو و کاهش دخالت‌های آن در منطقه قفقاز بین ایران و روسیه شکل نگرفته است.

با این وجود برخی عوامل و فاکتورها نظیر؛ فاکتورهای امنیتی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی منجر به شکاف و انشقاق بین ایران و روسیه شده و مانع همسویی این دو کشور در قبال ناتو شده است. با توجه به مطالب پیش گفته، این سؤالات مطرح است که آیا گسترش ناتو در قفقاز یک تهدید مشترک برای ایران و روسیه محسوب می‌شود؟ آیا ایران و روسیه به یک اندازه از گسترش ناتو در منطقه قفقاز احساس نگرانی می‌کنند؟ راهبرد این دو کشور در قبال ناتو چگونه است؟ و چرا راهبرد مشترکی بین این دو کشور برای مقابله با تهدیدات ناتو شکل نگرفته است؟ بررسی پیامدهای امنیتی گسترش ناتو در حوزه قفقاز و تهدیدات آن برای دو کشور ایران و روسیه و تبیین و تشریح مواضع و نگرش این دو کشور به ناتو از جمله اهداف پژوهش حاضر است.

این کتاب از شش فصل تشکیل شده است. در فصل اول مفهوم امنیت و تحول آن در نظریات روابط بین‌الملل مورد بررسی قرار گرفته است. در فصل دوم شکل‌گیری پیمان

آتلانتیک شمالی (ناتو) و حضور و گسترش آن به شرق و منطقه قفقاز توضیح داده شده است، فصل سوم تهدیدات حضور ناتو در قفقاز برای ایران و در فصل چهارم تهدیدات حضور ناتو در قفقاز برای روسیه تبیین شده است. در فصل پنجم موانع شکل‌گیری راهبرد مشترک بین ایران و روسیه در قبال حضور ناتو در قفقاز در حوزه‌های مختلف مورد بررسی قرار گرفته و در فصل ششم تفاوت رویکردها و راهبردهای ایران و روسیه در مقابله با ناتو تبیین شده است.

در انتها بر خود لازم می‌دانیم از کلیه اساتید و پژوهشگران محترم که ما را در تدوین، نگارش، بازنگری و اصلاح این پژوهش راهنمایی و یاری نمودند قدردانی نماییم. همچنین از ویراستار گرامی این اثر سرکار خانم بحری سیف و همچنین از بنیاد اندیشه‌های ولایی امام جعفر صادق (ع) و انتشارات سهادانش برای چاپ و انتشار این اثر سپاسگزاریم.

مهدی منوری - امیر قیاسی

تابستان ۱۳۹۶